

Jaarverslag 2015

Inhoudsopgave

0 Voorwoord

1 Doelstelling

2 2015 in vogelvlucht

3 Communicatie, fondsen- en donateurwerving

4 Personeel, organisatie en financiën

Voorwoord

Voor de Stichting Alde Fryske Tsjerken is het jaar 2015 bijzonder enerverend geweest. De viering van het 45-jarig bestaan is aangegrepen om een veelheid aan jubileumactiviteiten te ontplooiën, waaronder een tentoonstelling in het Natuurmuseum Fryslân en concerten met Piter Wilkens. Dit heeft de Stichting veel extra publiciteit opgeleverd. We kijken er met dankbaarheid en veel plezier op terug.

Met name de bouw van het Atriumkerkje in het Natuurmuseum was een 'boppeslach'. Wat een geweldige, hartverwarmende samenwerking met de bouwbedrijven en steigerbouwers die dit kerkje mede mogelijk hebben gemaakt!

Daarnaast heeft de Stichting in 2015 veel energie gestoken in het verkrijgen van de zogenoemde POM-status, een 'keurmerk' voor Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud. Nadat de in 2014 ingediende aanvraag begin 2015 werd afgewezen, heeft het bestuur besloten tegen deze beslissing bezwaar aan te tekenen. Daarom is in 2015 opnieuw een aanvraag voor het verkrijgen van de status ingediend. En de status is inmiddels binnen, een prachtige erkenning voor ons werk.

Dit werk wordt mede mogelijk gemaakt door onze donateurs en subsidiegevers, zonder wie wij ons werk niet zouden kunnen doen. De warme betrokkenheid van vrijwilligers, van donoren en van de Friese bevolking sporen ons aan om verder te gaan met het beschermen van het rijke erfgoed.

U leest veel meer over ons werk in dit Jaarverslag over 2015. Als u vragen hebt, neemt u dan gerust contact met ons op. U kunt ook veel meer informatie vinden op onze website. Ook zijn we te vinden op Facebook en Twitter.

Jan Kersbergen, voorzitter

Gerhard Bakker, directeur

1. Doelstelling

De officiële doelstelling van de Stichting Alde Fryske Tsjerken is 'het herstel en de instandhouding van uit historisch oogpunt belangwekkende kerkgebouwen met aan- en toebehoren in de provincie Fryslân'.

Als tweede doelstelling staat in de statuten: 'het wekken van publieke belangstelling voor dergelijke kerkgebouwen'.

De Stichting Alde Fryske Tsjerken kijkt verder dan alleen het kerkgebouw. Oog voor de landschappelijke en maatschappelijke omgeving is de aanleiding om samenwerking te zoeken met verwante organisaties en gemeenten.

2 2015 in vogelvlucht: wat hebben we gedaan?

We kijken met dankbaarheid terug op het jaar 2015. In dit jubileumjaar hebben we kunnen werken aan een groot aantal van onze kerken.

Kerkovernames

De Stichting heeft in 2015 geen nieuwe kerken overgenomen. Wel zijn er gesprekken geweest met negen kerkelijke gemeenschappen over de eventuele overdracht van elf kerkgebouwen. Dit heeft er onder andere toe geleid dat begin 2016 de kerk van Wetsens aan het bezit van de Stichting kon worden toegevoegd. Dit is mede mogelijk gemaakt door een schenking van een particulier.

Onderhoudswerk

In het afgelopen jaar is weer veel onderhoud gepleegd aan onze kerken, met name in het kader van de BRIM-regeling. Dit betrof onder meer Hijum, Jorwert, Peins, de klokkenstoel in Nijeholtwolde, Uitwellingerga, Hantumhuizen en Holwerd. Verder konden de restauraties afgerond worden van de kerken van Foudgum en Allingawier, kon er gestart worden met het funderingsherstel van de toren van Hegebeintum (25 juni, met gedeputeerde J. Kramer) en de restauratie van de Van Harenskerk in Sint Annaparochie (medio december), en kon de restauratie van het orgel van Leeuwarden-Huizum worden voltooid (ingebruikname 11 december).

Orgel Huizum

Het gerestaureerde orgel in de Dorpskerk van Leeuwarden-Huizum is vrijdag 11 december 2015 opnieuw in gebruik genomen. Het orgel is gerestaureerd door Orgelmakerij Bakker & Timmenga uit Leeuwarden, op advies van orgeladviseur Theo Jellema.

Al met al heeft de restauratie een klein jaar geduurd. Directeur Bert Yedema van Bakker & Timmenga vertelde tijdens de feestelijke overdracht van het gerestaureerde orgel dat er drie problemen zijn aangepakt. Allereerst is de schade door de tijd hersteld, met name lekkage aan de blaasbalg. Ten tweede is de schade door het gebruik aangepakt, vooral de slijtage aan mechanieken, registers en klavieren. En ten derde zijn een aantal aanpassingen uit de jaren vijftig ongedaan gemaakt.

Kerktoren Hegebeintum

Dankzij een gulle bijdrage van mevrouw Yke Wierda kon de scheefzakkende toren van Hegebeintum in 2015 worden aangepakt. Haar bijdrage, steun van de provincie én van donateurs uit Hegebeintum en omgeving maakten dit bijzondere werk mogelijk.

Onder de scheefzakkende toren is een betonnen 'tafel' geplaatst op 15 lange poten: een bijzondere aanpak die dit jaar veel publiciteit trok. De toren van Hegebeintum stond tijdelijk op één been. Dat was een noodzakelijk – en spannend – onderdeel van het werk om het scheefzakken van de Beintumer toer tegen te gaan.

Het werk was zo uniek dat het bezoekerscentrum De Terp in Hegebeintum iedereen de mogelijkheid heeft gegeven het werk te komen bekijken. Een Open Dag werd door meer dan tweehonderd mensen bezocht. Tevens werd een rondleiding verzorgd voor alle kinderen van de groepen 7 en 8 van de basisscholen in de gemeente Ferwerderadiel.

Kerk Peins heropend

De kerk van Peins is vrijdag 9 oktober 2015 officieel heropend met een tweedaagse pop up galerie van Studio Claudy Jongstra uit Spannum. In het voorportaal van de kerk van Peins is een keuken- en toiletvoorziening aangebracht. Burgemeester Fred Veenstra van de gemeente Franekeradeel zei trots te zijn dat het werk van Claudy Jongstra niet alleen te zien is in Leeuwarden, Den Haag, Berlijn en Washington, maar ook in Peins. Hij sprak de hoop uit dat Claudy Jongstra nog lang van het kerkje gebruik zal maken.

Kerk Foudgum heropend

Donderdag 28 mei is de Mariakerk van Foudgum officieel heropend na een restauratie die zes maanden heeft geduurd. De restauratie van het interieur is aangegrepen om de kerk meer geschikt te maken voor gebruik als dorpshuis.

In Foudgum is geen horeca of andere (vergader)locatie aanwezig, dus was er een duidelijke behoefte om de kerk meer multifunctioneel te kunnen gebruiken. Daarvoor zijn voor in de kerk de banken aan weerszijden verwijderd en is er een vlonder gelegd in het middenpad zodat er een grote aaneensluitende vloer is ontstaan. Achter in de kerk zijn de banken demontabel gemaakt, zodat daar ruimte is voor het inrichten van een expositie over ds. Francois Haverschmidt/Piet Paaltjens.

Tijdens de restauratie is het interieur van de kerk teruggebracht in de kleuren uit de tijd dat Francois Haverschmidt predikant was in Foudgum. De donateurs van de Stichting Alde Fryske Tsjerken hebben gezamenlijk € 15.000 extra beschikbaar gesteld voor de niet-subsidiabele kosten van de aanpassing van het interieur ten behoeve van het gebruik als dorpshuis en de plannen rond Francois Haverschmidt/Piet Paaltjens.

Het gebruik van de kerken

De Stichting Alde Fryske Tsjerken vindt het belangrijk dat de 46 kerken een zinvolle bestemming krijgen. Het motto van de Stichting is niet voor niets 'levende stenen'. De invulling van deze bestemming is in de meeste gevallen de verantwoordelijkheid van de Plaatselijke Commissie. Om de vrijwilligers van de Plaatselijke Commissies te ondersteunen die de kerken op lokaal niveau namens de Stichting beheren, is sinds 2010 een impresario annex verhuurcoördinator werkzaam.

Als professionele kracht genereert ze een voortdurende stroom van ideeën die door de Plaatselijke Commissies ingezet kunnen worden bij het organiseren van activiteiten in de kerken. Daarnaast bemiddelt zij tussen Plaatselijke Commissies en mensen/partijen die een van onze kerken voor een langere termijn willen huren, en neemt zij de organisatie van diverse stichtingsactiviteiten voor haar rekening, taken die eerder door bestuursleden werden gedaan.

Het impresariaat heeft in 2015 de verschillende jubileumactiviteiten gecoördineerd, in samenwerking met het secretariaat. De expositie 'Goddelijk Groen' bracht 11.173 bezoekers naar Natuurmuseum Fryslân in Leeuwarden. Daarnaast waren er exposities rond het thema 'kerk en natuur' in tien Alde Fryske Tsjerken. De Plaatselijke Commissie van Ter Idzard ontwikkelde in samenwerking met een kunstenaar het educatieve programma 'Beestachtige Kerkgangers'. Naar de Dorpskerk van Huizum werd tweemaal een educatieve excursie georganiseerd voor kinderen en hun (groot)ouders. In de

tweede helft van het jaar maakte Piter Wilkens een tournee langs vijf Alde Fryske Tsjerken, met het in opdracht van de Stichting Alde Fryske Tsjerken geschreven programma 'Libbene Stiennen'.

Daarnaast heeft het impresariaat nog verschillende andere evenementen georganiseerd c.q. mede voorbereid: een bijeenkomst voor culturele commissies van kerken i.s.m. Keunstwurk (10 februari in Huizum), een gezamenlijke activiteit met Tsjerkepaad (11 juli in Sint Jacobiparochie), en een stand op de UITmarkt in Leeuwarden (30 augustus).

Ook in 2015 lieten de Plaatselijke Commissies merken dat zij de ondersteuning van het impresariaat op prijs stellen. In de verschillende kerken hebben in 2015 tenminste 96 culturele activiteiten plaatsgevonden (waaronder 13 exposities), volgens de losse papieren 'Uitagenda' die in juni en december met ons blad wordt meegestuurd (2014: tenminste 120, 2013: tenminste 80, 2012: tenminste 60). Dit zijn de bijeenkomsten die vroegtijdig georganiseerd en aangemeld zijn bij het impresariaat voor de papieren Uitagenda. Het werkelijke aantal activiteiten ligt hoger; een onbekend aantal activiteiten wordt namelijk na de deadline van de papieren Uitagenda nog georganiseerd en alleen via de digitale Uitagenda op de website gepromoot.

Educatie

Met het oog op het slaan van een brug naar nieuwe generaties heeft de Stichting in 2015 gekozen voor samenwerking met Natuurmuseum Fryslân in Leeuwarden, dat bekendheid geniet als het meest kindvriendelijke museum van Nederland. In het kader van de expositie 'Goddelijk Groen', die in de zomermaanden in het Natuurmuseum te zien was, is een speciale lesbrieft ontwikkeld voor jeugdige bezoekers van de tentoonstelling en een aparte lesbrieft om na afloop mee naar huis te nemen om in een later stadium te gebruiken bij het bezoek aan 'echte' kerken.

Verder zijn in het kader van Goddelijk Groen twee vleermuis excursies georganiseerd naar de Dorpskerk van Leeuwarden-Huizum en is er een bouwplaat van de kerk van Hegebeintum beschikbaar gekomen (in samenwerking met de Rabobank Noordwest Fryslân als sponsor van het atrium in het Natuurmuseum). De Plaatselijke Commissie van Ter Idzard ontwikkelde dankzij twee subsidies een cultureel project voor basisschoolleerlingen onder de titel 'Beestachtige kerkgangsters'.

Het adviseren van kerken in Friesland

De Stichting heeft in 2015 adviserende en oriënterende gesprekken gevoerd met negen kerkelijke gemeenten over de mogelijke overdracht van elf kerkgebouwen.

De Stichting heeft verder regelmatig telefonisch of mailcontact met diverse kerkelijke gemeenten en andere belanghebbenden: mensen die overwogen een leegstaande kerk te kopen (verwijzing naar Adviesteam Fryske Tsjerken) of kerkelijke gemeenten die advies vroegen voor de overdracht van een gebouw aan een dorpsstichting. Of andersom: dorpsstichtingen die advies vroegen onder welke condities ze het beste een kerk zouden kunnen overnemen van een kerkelijke gemeenschap.

Samenwerking

De Stichting heeft ook in 2015 weer samengewerkt met de 'buren' in het Monumintehûs Fryslân. Verder vindt regulier overleg plaats met de Stichting Tsjerkepaad, Stichting Organum Friscum, de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer afdeling Friesland en het Deltaplatform Fryske Tsjerken.

In het kader van de jubileumviering is intensief samengewerkt met Natuurmuseum Fryslân in Leeuwarden. Met onze zusterstichtingen is een aantal keren vergaderd over de inbreng van de Oude Kerken Stichtingen in de Nationale Agenda Toekomst Religieus Erfgoed.

3 Communicatie, fondsen- en donateurwerving

De Stichting Alde Fryske Tsjerken hecht veel waarde aan een goede relatie met de achterban. De Stichting voelt zich gedragen door de steun, moreel en financieel, van de circa 3800 donateurs. Hun betrokkenheid bij het werk is van onmisbaar belang. De Stichting doet er daarom veel aan om de relatie met de achterban te versterken én te werken aan een nog breder draagvlak voor het werk onder de (Friese) bevolking. De Stichting weet zich ook gesteund door een groot aantal mensen en organisaties buiten Friesland.

De relatie met de achterban heeft in dit jubileumjaar extra aandacht gekregen. We mochten met veel donateurs praten tijdens de jubileumexpositie in het Natuurmuseum Fryslân. We hoorden veel verhalen van mensen over hun betrokkenheid bij de kerken in Fryslân.

In dit hoofdstuk zetten we op een rij welke middelen we gebruiken om de relatie met de achterban vorm te geven.

Magazine

De Stichting heeft in 2015 twee nummers uitgegeven van het donateurorgaan 'Alde Fryske Tsjerken'. De oplage is 4.250 exemplaren. Dit magazine wordt toegestuurd aan circa 3800 donateurs, en aan verschillende cultuurfondsen, musea, bibliotheken, notarissen en de fracties van Provinciale Staten. Hoofdredacteur van het magazine is Hans Willems (in het dagelijks leven journalist bij de Leeuwarder Courant). Eindredacteur is Louw Dijkstra (uitgeverij Wijdemeer).

Publiciteit

De Stichting heeft in 2015 een groot aantal persberichten uitgegeven, onder meer over de voor- en najaarsexcursies, de bereidheid van drie aannemers om gezamenlijk gratis het kerkje in het atrium van het Natuurmuseum te bouwen voor de expositie 'Goddelijk Groen', de lezingen die landschaps-architecte Els van der Laan (Noordpeil) en directeur Henk de Vries (It Fryske Gea) verzorgden ter gelegenheid van de expositie 'Goddelijk Groen', de nieuwe naam voor de Rotondekerk in Terband ('Terbantster Tsjerke'), de herbestemming van het terpkerkje uit het atrium in het Natuurmuseum (het zal in 2018 op het Bildt worden hergebruikt in het kader van het project 'Potatoes goes wild' van de Stichting Bildtse Aardappelweken), de première van de voorstelling 'Libbene stiennen' van Piter Wilkens, de film die het Instituut voor Christelijk Cultureel Erfgoed van de kerk van Hegebeintum heeft gemaakt (voor de website protestantsecultuurschatten.nl), en twee bijzondere nalatenschappen.

Website en social media

De Stichting heeft een website (www.aldefrysketsjerk.nl) waarop veel informatie staat én wordt gegeven over het werk. In het verslagjaar is de website geheel vernieuwd. De nieuwe website werd in 2015 20.460 keer bezocht, een stijging van 8 % ten opzichte van 2014. Daarmee is duidelijk dat de vernieuwing van de website goed heeft uitgepakt.

De website is naast visitekaartje van de organisatie ook hét medium waarop nieuws wordt uitgewisseld. Daarnaast heeft de website een uitgebreide database met achtergrondinformatie over de kerken en een agenda waarop zoveel mogelijk activiteiten in de kerken worden aangekondigd.

Excursies

De Stichting vindt het belangrijk om excursies te organiseren voor donateurs. Ook dit jaar werd in het voorjaar en in het najaar een excursie gehouden langs de kerken van de Stichting. Dit wordt door de donateurs bijzonder gewaardeerd.

De donateursbijeenkomst van 2015 werd op zaterdag 17 oktober gehouden in de Terbantster Tsjerke. Vanwege het jubileumthema "kerk en natuur" was landschapsarchitecte Els van der Laan van bureau Noordpeil uit Sneek gevraagd om iets te vertellen over haar onderzoek naar de 45 kerkhoven rond onze oude Friese kerken.

Donateurwerving

In het verslagjaar is, onder meer tijdens de jubileumbijeenkomsten, veel aandacht geweest voor donateurwerving. Daarnaast is er geadverteerd in onder meer de Orgelkrant 2015 van Organum Frisicum, de gids van de Stichting Tsjerkepaad, de Leeuwarder Courant en het Friesch Dagblad (o.a. in de Goede Doelen Bijlage).

In samenwerking met de Stichting Tsjerkepaad is een drietalige folder uitgegeven, gericht op toeristen (Duits, Engels, Nederlands).

De Stichting heeft de oplage van het juni-nummer van het magazine 'Alde Fryske Tsjerken' met 5.000 exemplaren verhoogd ten behoeve van de bezoekers van de expositie 'Goddelijk Groen', die in de zomermaanden te zien was in Natuurmuseum Fryslân in Leeuwarden. In het magazine was een brief opgenomen met de uitnodiging om donateur te worden.

Verder is de papieren 'Uitagenda' voorzien van een bon om donateur te worden en is er twee keer samengewerkt met het toeristische tijdschrift 'Markant'.

Dankzij deze inspanningen konden er iets meer nieuwe donateurs worden ingeschreven (135) dan vorig jaar (117 in 2014). Het aantal opzeggingen daalde van 185 in 2014 naar 146 in 2015. Het totale aantal donateurs daalde van naar 3747 naar 3736 (- 0,3%).

Fondsenwerving

De Stichting heeft de donateurs in december 2014 gevraagd om een extra bijdrage voor het funderingsherstel in Hegebeintum (opbrengst 2014-2015: € 27.253) en in juni 2015 een tweede acceptgiro verstuurd met een oproep om een extra bijdrage te geven voor het aanbrengen van gebruiksvoorzieningen in Hantumhuizen (opbrengst: € 12.760).

De cultuurfondsen zijn gevraagd om subsidie voor de eigen bijdrage van de BRIM-overstijgende restauratieplannen van de Van Harenskerk in Sint Annaparochie (opbrengst: € 44.000; tussenstand 31 december 2015).

Medio juni is er een Jaarverslag over 2014 verzonden aan de cultuurfondsen die de Stichting steunen rond de BRIM.

Op 22 april 2015 vond in de Dorpskerk Huizum een gezamenlijke presentatie rond het thema schenkingen en nalatenschappen plaats richting de achterbannen van It Fryske Gea, de Fryske

Akademy, Tresoar, Museum Belvédère en de Stichting Alde Fryske Tsjerken, onder het motto 'Deel uw liefde voor Fryslân'. Gedeputeerde mevrouw J. de Vries verrichtte de opening.

De Stichting heeft in 2015 diverse kleinere nalatenschappen en legaten mogen ontvangen. De nalatenschappen zijn toegevoegd aan de reserves, met het oog op de toekomstige instandhoudingsverplichtingen.

Er is niet makkelijk een rechtstreekse relatie te leggen tussen de verrichte inspanningen op het gebied van de fondswerving en de ontvangen nalatenschappen; sommige schenkers waren geen donateur van de Stichting, en testamenten zijn soms lang geleden al opgemaakt. Benadrukt moet worden dat inkomsten uit nalatenschappen per definitie geen structureel karakter kennen, en dat de schenker ze in principe geeft voor de instandhouding van de kerkgebouwen.

4 Personeel, organisatie en financiën

De Stichting Alde Fryske Tsjerken is een organisatie die met beperkte middelen enorm veel werk doet voor de monumentale kerken in de provincie. De medewerkers op het kantoor aan de Emmakade in Leeuwarden verzetten handenvol werk, in samenwerking met een groot en groeiend aantal vrijwilligers op kantoor én rond de kerken.

De functies binnen de Stichting per 31 december 2015 zien er als volgt uit:

- Directeur (0,8 fte)
- Bouwkundige (0,6 fte)
- Administratief medewerker (0,5 fte)
- Secretaresse (0,6 fte)
- Impresario (0,3 fte)

De Stichting verkeert in de gelukkige omstandigheid dat een groot aantal vrijwilligers zich voor haar wil inzetten, onder wie alle bestuursleden. Al deze mensen ontlene hun “drive” aan het “hebben van een hart” voor “hun” kerk.

De vrijwilligers vertegenwoordigen een aanzienlijke waarde. De gekapitaliseerde waarde van hun inzet komt overeen met de kosten van een flink aantal arbeidsplaatsen. Het bestuur van de Stichting beseft terdege dat zonder de betrokkenheid van deze mensen haar wens om het kerkenbezit als een verzameling “levende stenen” te “exploiteren”, praktisch onuitvoerbaar is.

Bestuur

Het stichtingsbestuur is onderverdeeld in het Dagelijks Bestuur (5 leden) en het Algemeen Bestuur (14 leden, onder wie de leden van het Dagelijks Bestuur).

Het Dagelijks bestuur vergaderde in 2015 negen keer officieel en met enige regelmaat tussendoor. Het Algemeen Bestuur vergaderde twee keer. Besproken werd onder meer de jaarcijfers, de begroting, de POM-status, het beleggingsbeleid, mogelijke overdracht van kerkgebouwen en een veelheid aan andere zaken.

De samenstelling van het Dagelijks Bestuur is als volgt:

Drs. J. Kersbergen, Wommels, voorzitter

Ir. J.D. Niemeijer, Leeuwarden, secretaris

Drs. H. Oosterhoff, penningmeester

Drs. J.-M. Postma, Huizen (Crailo), vicevoorzitter

Mr. E.L. Veerman, Wommels, lid

De overige leden van het Algemeen Bestuur waren per 31 december 2015:

Dr. K. Dijkstra, Ezinge

Drs. H. ten Hoeve, Stiens

S. ten Hoeve, Nijland

T. van Popta, Nijland

Mr. P. van Schravendijk, Suwâld

Ing. P.M. Vellinga, Akkrum

Ing. G.J. de Vries, Leeuwarden

Ir. R.J. Wielinga, Heerenveen

Ir. H. de Zeeuw, Leeuwarden

Op Nieuwjaarsdag 2016 overleed Algemeen Bestuurslid Sytse ten Hoeve uit Nijland, op de leeftijd van 70 jaar. Dit is een groot verlies voor het bestuur. De Stichting besloot om het juni-nummer van het magazine Alde Fryske Tsjerken in het teken te stellen van de erfenis van Sietse ten Hoeve.

Financiën

Het saldo van baten en lasten van de Stichting kwam in 2015 uit op € 4,3 miljoen positief. Dit hoge positieve saldo is het gevolg van een vermogensoverdracht vanuit het Stipefûns van € 4,5 miljoen. Deze overdracht was nodig om in aanmerking te kunnen komen voor de POM-status.

Zonder deze vermogensoverdracht was er een nadelig saldo van € 199.789. Hiervan komt een deel ten laste van bestemmingsfondsen en –reserves, waarna een bedrag resteert van € 14.350, hetgeen is gemuteerd in de continuïteitsreserve.

De Stichting krijgt een subsidie van de provincie Fryslân. Deze is niet toereikend om de apparaatskosten te dekken. Voor het jaar 2016 heeft de provincie een additionele subsidie toegezegd. Voor de jaren daarna is dat echter onzeker. De Stichting blijft ernaar streven dat de apparaatskosten kunnen worden gedekt uit de provinciale subsidie, zodat andere inkomsten rechtstreeks ten goede kunnen komen aan instandhouding van de kerkgebouwen.

Daarnaast is het beleid van de Stichting erop gericht om een zodanig vermogen op te bouwen dat uit de revenuen daarvan de eigen bijdrage in het onderhoud tot in lengte van jaren kan worden opgebracht. Bij de huidige lage rentestanden is dit echter niet eenvoudig.